

MUSIIKKIKASVATUSTA JYVÄSKYLÄN YLIOPISTOSSA

Erja Kosonen

Artikkelissa luodaan katsaus musiikinopettajakoulutuksen vaiheisiin suomalaisen opettajankoulutuksen ja musiikkikasvatuksen synnyinsijoilla, koulutuksessa tapahtuneisiin muutoksiin viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana ja tulevaisuuden suunta-viivoihin. Käytettävissä on myös selvitys Jyväskylän yliopistosta valmistuneiden musiikkikasvattajien työllistymisestä ja koulutuksen alueellisesta ja kulttuurisesta vaikuttavuudesta (Eerola 2007 a).

Hagforsin ja Hannikaisen jalanjäljillä Cygnaeuksen hengessä

Jyväskylän yliopistossa musiikin aineenopettajaksi on voinut opiskella vuodesta 1982 alkaen. Musiikinopettajakoulutus sinänsä virisi ajatuksena Jyväskylän seminaarissa jo lähes 120 vuotta aiemmin. Vuonna 1863 perustetun suomenkielisen kansakoulunopettajaseminaarin opetusohjelmassa oli alusta saakka laululla ja soittotaidolla tärkeä sijansa, mistä huolehtivat mm. seminaarin ensimmäiset musiikinlehtorit E. A. Hagfors ja P.J. Hannikainen, jotka molemmat ansioituivat erityisesti kuorolaulun kehittäjinä. Laulunopetuksen asemaa vuoden 1866 kansakouluasetuksessa turvasi ”kansakoulun isä” ja Jyväskylän opettajaseminaarin perustaja Uno Cygnaeus. Yksi Cygnaeuksen ajatuksista oli, että opettajat osaisivat soittaa urkuja ja voisivat toimia opettajan työn ohessa myös lukkareina. (Pajamo 1999.)

Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaari oli aikanaan ensimmäinen suomenkielinen opettajaseminaari ja sen vaikutus suomenkielen ja suomalaisen kulttuurin välittäjänä on kiistaton. Keski-Suomessa ja erityisesti Jyväskylässä oli seminaarin vaikutuksesta muutenkin huomattavan vilkasta musiikkitoimintaa. Opettajaseminaari jatkoi toimintaansa vuoteen 1934, jolloin se muuttui kasvatustieteelliseksi korkeakouluksi ja edelleen vuonna 1966 Jyväskylän yliopistoksi, jossa opettajankoulutus on ollut läpi vuosikymmenten keskeinen alue ja on edelleen yksi yliopistomme painoaloista. Suomalaisen musiikkikoulutuksen ja erityisesti musiikinopettajakoulutuksen painopiste

oli sen sijaan siirtynyt mm. vuonna 1882 perustetun Helsingin Musiikkiopiston myötä Helsinkiin.

Vuodesta 1957 musiikin aineenopettajia koulutettiin ainoastaan Sibelius-Akatemian koulumusiikkiosastolla (ks. MUSIIKKIKASVATUKSEN OSASTO EILEN JA TÄNÄÄN). Vuonna 1958 koulutus muuttui ylioppilaspohjaiseksi. Sama tutkinnon perusrakenne, jossa pedagogisista opinnoista on vastannut pääosin kasvatustiede ja opettajankoulutuslaitos, on ollut runkona aineenopettajakoulutukselle myös Jyväskylässä ja myöhemmin vuodesta 1993 myös Oulun yliopistossa. Musiikki oli yksi niistä oppiaineista, missä ns. muodollisesti ja myös käytännön taidoiltaan kelpoisia opettajia oli toistuvasti liian vähän tarjolla oppikouluihin ja lukioihin. Peruskoulu-uudistus (alkaen vuonna 1968 Pohjois-Suomesta) vain lisäsi koulutettujen musiikin aineenopettajien tarvetta. Toisaalta samaan aikaan maamme taloudellinen vaurastuminen ja sen myötä myös musiikkiopistoverkoston laajeneminen vei entisestään musiikinopettajia muihin kelpoisuuden antaviin tehtäviin. Luokanopettajakoulutuksen sivuaineopintojen kautta valmistui ns. musiikkiin erikoistuneita luokanopettajia, mikä toisaalta hämmensi sekä työnantajia että opettajakuntaa, toisaalta korosti aineenopettajien ja aineenopetuksen substanssihallinnan tärkeyttä. Uno Cygnaeuksen toiveista huolimatta ei kaikilla – ei edes kaikilla musiikkiin erikoistuneilla opettajilla – ollut taitoa toimia musiikinopettajana lukkarin tehtävistä puhumattakaan (ks. LAULUSTA TULEE KANSAKOULUN PAKOLLINEN OPPIAINE).

Aineenopettajakoulutus Jyväskylän yliopistossa

Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan musiikin laitoksella alkoi musiikin aineenopettajakoulutus vuonna 1982 – 100 vuotta Helsingin Musiikkiopiston perustamisen jälkeen. Musiikin laitoksella oli oppiaineena musiikkitiede ja vuonna 1984 alkoi musiikkiterapiakoulutus. Näin toteutui professori Timo Mäkisen ajatus musiikin laitoksesta, jossa yhdistyivät musiikkitiede, -kasvatus ja -terapia (Mäkinen 1982). Musiikin laitoksesta tuli samalla suurin maamme tiedeyliopistojen musiikin laitoksista ja ainoa, missä on mahdollisuus musiikkiterapian yliopisto-opintoihin maisterikoulutuksena. Kolmen oppiaineen sijainti samalla laitoksella on tuonut monia synergiaetuja opetuksessa ja tutkimuksessa. Opetuksen kehittäminen ja opetussisältöjen päivittäminen ajankohtaiseen tutkimustietoon perustuen on ollut luontevaa. Toisaalta musiikkikasvatuksen myötä aineen näkyvyys erilaisten kokoonpanojen esityksinä virallisissa ja epävirallisissa yhteyksissä antaa oman leimansa yliopiston kulttuurista ja taiteen arvostukseen.

Yhteistyö Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen ja kasvatustieteiden tiedekunnan kanssa on ollut alusta alkaen monipuolista, aluksi erityisesti pedagogisten opintojen tiimoilta. Opettajankoulutuslaitoksen musiikin lehtoreiden siirryttyä fyysisesti kampukselle ja musiikin laitoksen tiloihin yhteistyö on laajentunut entisestään, erityisesti instrumenttiopintojen kohdalla. Maamme ainoa liikunnanopettajakoulutus

sai rinnalleen toisen suoravalintakoulutuksen, musiikin aineenopettajakoulutuksen, jotka yhdessä viitoittivat tietä opettajankoulutuksen suoravalintaan, mikä on vakiintunut tärkeäksi opiskelijoiden rekrytoititavaksi opettajankoulutukseen laajemminkin. Ainelaitoksella on voitu järjestää osa pedagogisista opinnoista. Liikunta ja musiikki ovat olleet opettajankoulutuksen kehittämisessä oman toimintansa kautta tietyllä tavalla tienraivaajina mm. siinä, miten opiskelijan oma opettajuus ja asiantuntijuus kehittyy koko opiskelun ajan.

Musiikkikasvatusta pääaineena tai opetettavana aineena opiskelemaan hyväksytyt ovat saaneet samalla opinto-oikeuden myös pedagogisiin opintoihin. Koulutuksen sisällöt on suunnattu ensisijaisesti tuleville peruskoulun ja lukion musiikin aineenopettajille, mikä pedagoginen sisältö on pyritty huomioimaan musiikkikasvatuksen mutta myös instrumenttien opiskelussa. Koulutus on monipuolisena musiikkialan pedagogisena koulutuksena antanut muodollisen ja käytännön kelpoisuuden myös moneen muuhunkin musiikkialan ammattiin. Toisaalta yliopiston laaja opettajankoulutuksen tarjonta motivoi opiskelijoita laajentamaan opettajankelpoisuuttaan sivuainevalintoina. Koulutuksen sisältö ja tavoitteet vastaavat monilta osin työelämän tarpeita (ks. Eerola 2007 b).

Kohti laaja-alaista opettajankoulutusta

Vuoteen 1997 musiikin aineenopettajakoulutusta järjestettiin ns. perinteisen yhden-aineenopettajamallin mukaisesti. Musiikkikasvatuksen perus-, aine- ja syventävien opintokokonaisuuksien lisäksi filosofian maisterin tutkintoon kuului ns. pakollisina sivuaineina instrumenttiopintojen ja pedagogisten opintojen perus- ja aineopinnot. Ennen koulutuksen alkamista 1980-luvun taitteessa oli Jyväskylässä herännyt ajatus ns. kahden aineen opettajakoulutuksen aloittamisesta mutta silloin aika ei ollut vielä ajatukselle otollinen.

Yliopistojen tutkintorakenneuudistuksen yhteydessä 1980-luvun taitteessa taidekorkeakoulut muuttuivat taideyliopistoiksi. Aineenopettajien koulutus seurasi tiedeyliopistoissa tapahtuvaa kehitystä mutta edelleen maisterintutkinto antoi kelpoisuuden vain yhden aineen opettamiseen. Perusteet tähän olivat aikanaan vahvat: taideaineen ominaisluonne ja opettajalta edellytettävät huomattavan laajat aineenhallinnalliset ja pedagogiset valmiudet. Ilman tutkinnon laajentamista ei toisen opetettavan aineen kokonaisuutta katsottu voitavan liittää osaksi opetussuunnitelmaa. Kuitenkin toisaalla 1983 alkaneen ns. pätevyitymiskoulutuksen kautta valmistuneiden työtyytyväisyyttä mittaava tutkimus (Ruismäki 1991) kertoi toimivasta luokanopettaja-aineenopettajayhdistelmästä. Monet pätevyitymiskoulutukseen valituista olivat musiikkiin erikoistuneita luokanopettajia, jotka täydensivät musiikkikasvatuksen opintojaan ja saivat näin kelpoisuuden musiikinopettajan virkaan. Taustalla oli vankka kasvatusteellinen koulutus ja toisaalta ennen opintoja eri tavoin hankittuja monipuolisia musiikillisia taitoja.

Vuoden 1995 asetus toisen opetettavan aineen laajuudesta perusopetuksen opettajakelpoisuuteen asetti koulutuksen järjestäjät myös taito- ja taideaineissa uuteen tilanteeseen, jossa oppiaineen erityisluonteeseen vetoaminen ei enää ollut riittävä peruste. Vuodesta 1997 on Jyväskylässä ollut mahdollista saada musiikin aineenopettajakelpoisuus sivuainekokonaisuuden myötä mutta myös toisin päin: musiikkikasvatuksen opiskelijat ovat voineet hakea toisen opetettavan aineen musiikin rinnalle. Useimmiten kelpoisuutta on laajennettu luokanopettajakelpoisuuden suuntaan. Kelpoisuuden antava aineopintokokonaisuus edellyttää kuitenkin kaikilta valintakokeen ja musiikinäytteiden kautta saatua opinto-oikeutta.

Minimilaajuus musiikkikasvatuksen perus- ja aineopintoja oli 40 opintoviikko, uuden tutkintorakenteen ensimmäisessä opetussuunnitelmassa 60 op ja vuoden 2007 opetussuunnitelmassa 70 opintopistettä. Ehdoton edellytys sivuaineopinnoille on valintakokeiden kautta myönnetty opinto-oikeus ja että ao. opiskelija on todettu soveltuvaksi opettajankoulutukseen. Hänellä on siis joku muu ns. ensimmäinen peruskoulussa opetettava aine tai luokanopettajakelpoisuuden antava monialaisten opintojen kokonaisuus ja/tai siihen myönnetty opinto-oikeus.

Yliopiston opettajankoulutuksen musiikkiyhteistyö ja suomalainen musiikkikampus

Yliopiston opettajankoulutuksen musiikki kattaa musiikinopetuksen varhaiskasvatuksen musiikinopetuksesta ainelaitokselle mukaan lukien liikuntakasvatus ja erityispedagogiikka ja musiikkiterapia yhteistyö. Uuden tutkintorakenteen suunnittelu paljasti mm. sen, että musiikinopetus oli yliopistossa epätarkoituksenmukaisesti hajallaan eikä se vastannut sellaisenaan koulun eheyttämistavoitteita eikä yhtenäisen perusopetuksen vaatimuksia. Kesäkuussa 2003 kasvatustieteiden ja humanistisen tiedekunnan dekaanit asettivat työryhmän, johon nimettiin edustajat molempien tiedekuntien hallinnosta, opettajankoulutuslaitoksen ja musiikin laitoksen johdosta ja lehtorikunnasta. Toimeksiannossa määritettiin tehtäväksi mm. instrumenttiopetuksen kehittäminen, opiskelijälähtöiset toimintatavat ja henkilökohtaisen opintosuunnitelman luomat tarpeet. Työryhmän työtä ohjasivat osaltaan koululaitoksessa tapahtunut kehitys musiikinopetuksessa ja tavoitteet korkealaatuisen opetuksen järjestämiseksi entistä tiiviimmin opetuksen ja tutkimuksen vuoropuhelua hyödyntäen. (Musiikkiyhteistyöryhmän raportti 15.10.2003.)

Työryhmän työskentelyn tuloksena yhteistyö erityisesti kahden eri tiedekunnan välillä mutta myös laajemmin yliopiston opettajankoulutuksen musiikin puitteissa on lisääntynyt merkittävästi siitä mitä se on ollut aikaisemmin enemmänkin opettajienvälisen yhteistyön puitteissa. Varhaiskasvatuksen, luokanopettajien ja aineenopettajien musiikinopetusta on mm. koottu yhteiseen, kolmiportaiseen opetussuunnitelmarunkoon, joka kattaa kaikkien koulutusvaihtoehtojen opetustarjontaa varhaiskasvatuksesta aikuiskasvatukseen ja perusopinnoista täydennyskoulutukseen. Opetussuunnitelma kattaa kolme musiikkikasvatuksen keskeistä aluetta: musiikkitiedot, musiikkitaidot ja pedagogiikan. Siinä on huomioitu opiskelijoiden erilaiset lähtö- ja tavoitetasot eri

koulutusvaihtoehtoissa, kunkin koulutuksen pakolliset opinnot ja valinnan mahdollisuudet eri koulutusvaihtoehtojen opetustarjontaa ja -resursseja hyödyntäen. Tavoitteena on ollut luoda opintopolkuja, joissa opiskelija voi vielä nykyistä enemmän hyödyntää omaa lähtötasoaan ja tavoitteitaan musiikin opinnoissa. (ks. Musiikkiyhteistyöryhmän raportti 31.5.2004.)

Ensimmäinen ”suuri pedagoginen askel” oli laaja-alaisen opettajakelpoisuuden mahdollistava opetus suunnitelma vuodelta 2004: musiikkikasvatusta opiskeleva saattoi sisällyttää toisen opetettavan aineen FM-tutkinnon minimilaajuuteen. Kasvatustieteen maisterin tutkinnossa tämä oli ollut mahdollista jo vuoden 1995 sivuaineasetuksen perusteella, mutta vastaava käytäntö filosofian maisterin tutkinnossa oli suuri muutos koko aineenopettajakoulutuksen historiassa.

Toinen suuri käytännön uudistus liittyi opiskelijavalintoihin: Kesän 2004 opiskelijavalintojen yhteydessä oli ensimmäisen kerran mahdollisuus hakea opinto-oikeutta musiikkikasvatukseen valintakokeiden perusteella sekä musiikkikasvatukseen että luokanopettajakelpoisuuden antaviin monialaisiin POM-opintoihin. Koska luokanopettajavalinnoista oli jo tätä ennen poistettu musiikkitaitoihin liittyvät näytteet, tätä reittiä musiikkikasvatukseen hakeville luokanopettajakoulutukseen hyväksytyille järjestetään erikseen musiikkinäytetilaisuus, jonka perusteella opinto-oikeus ratkaistaan.

Musiikinopetusyhteistyötä oli tehty ennenkin. Opiskelijat olivat voineet ”sukkuloida” opettajalta ja kurssilta toiselle jopa saman rakennuksen sisällä. Musiikkiliikuntakursien toteuttamisessa oli tehty yhteistyötä aina musiikkiliikunnan erikoistumiskurssin toteuttamista myöten liikuntapedagogiikan kanssa. Uuden opetussuunnitelma-ajattelun toteutuminen edellytti myös opettajaresurssien yhdistämistä, mikä käytännössä tarkoitti välillä hyvinkin vilkasta ”oravannahkakauppaa”, jonka puitteissa kunkin opettajan omat vahvuudet ja kiinnostuksenkohteet pääsivät aiempaa paremmin esiin. Toisaalta opetuksen järjestäminen ja taustaltaan ja tavoitteiltaan hyvin erilaiset opiskelijat toivat mukanaan lisätyötä opettajille niin opetuksen aikataulutuksessa kuin erityisesti opetussisältöjen uudelleenarvioinnissa. Opiskelijan näkökulmasta tämä on lisännyt valinnaisten opintojen mahdollisuuksia ja toisaalta opiskelijan vastuuta omasta edistymisestään. Opettajien työtä uusi opiskelijälähtöisyys on siis lisännyt entisestään, kun samalla tuntiopetus ja tuntiopettajien käyttö on saatu minimiin ja näin on pystytty lisäämään pitkäjänteistä opetuksen kehittämistä. Samalla on selkeästi pystytty osoittamaan musiikinopetuksen mahdollisuudet osana jyväsyläläistä opettajankoulutusta.

Uusi kaksiportainen tutkintorakenne on tuonut mukanaan myös muita uudistuksia: maisteriopinnot soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille. Yhteistyö fyysisesti lähellä ”kumpareen takana” olevan entisen Konservatorion kanssa oli toki ollut tiivistä aiemminkin. Itse asiassa lähes koko 1980-luvun yliopisto järjesti pääosin musiikkikasvatuksen instrumenttiopinnot yhteistyössä konservatorion kanssa. Vastaavien virkojen saaminen musiikin laitokselle turvasi tutkimuspohjaista opetusta ja pedagogista kehittämistä aineenopettajakoulutuksen näkökulmasta ja edesauttoi koulutuksen kehittämistä.

Yhteisiä opiskelijoita nykyisen ammattikorkeakoulun ja toisen asteen musiikkikoulutuksen kanssa oli edelleen, joten uuden tutkintorakenteen tuoma duaalimalli toi omalla tavallaan selkeyttä opintokokonaisuuksien suunnitteluun ja toteuttamiseen. Suomalainen musiikkikampus niveltui luontevasti osaksi yliopiston musiikkiyhteistyöryhmän toimintaa. Koulutusjatkumo toisen asteen musiikkialan koulutuksesta ammattikorkeakoulutukseen ja musiikin laitokselle maisteriopintoihin on ollut luonteva väylä monipuolisten musiikkiammattilaisten kouluttamiseen. Duaalimalli merkitsee myös kunkin oppilaitoksen ja koulutuksen omaa profiloitumista. Koulutusyhteistyö on laajentanut opiskelijan mahdollisuuksia opettajankelpoisuuteen paitsi yliopiston sisällä, myös eri aineyhdistelmillä musiikkikampuksen luomien mahdollisuuksien puitteissa.

Musiikkikampuksen toiminta on näkynyt lukuvuoden 2007–08 alusta hyvinkin konkreettisesti kolmen eri rakennuksen profiloitumisen myötä. Yliopiston Musica-rakennus on tutkimuksen talo, mihin sijoittuu mm. vuonna 2008 aloittava Suomen Akatemian huippututkimusyksikkö. Ammattikorkeakoulun musiikin tiloista löytyy ns. akustinen talo, mihin on siirtynyt piano-, kitara- ja lauluopetus. Ammattiopiston ja musiikkiopiston taloa kutsutaan ns. sähköiseksi taloksi, mihin on sijoitettu musiikkikampuksen bändiopetusta ja musiikin didaktiikkaluokka. Matka eri talojen välillä on lyhyt mutta muutos vaatii vielä monien uusien käytänteiden omaksumista sekä henkilökunnan että opiskelijoiden puolelta.

Musiikkikampus mahdollistaa myös tärkeän musiikkiyhteistyön tavoitteen toteutumisen; opiskelijan valinnanvapaus musiikkiopinnoissa lisääntyy ao. tutkintoon vaadittavan minimitason jälkeen. Opiskelijalla on näin ollen pääaineestaan riippumatta entistä suurempi mahdollisuus valita opintotarjottimelta musiikkiopintoja, jotka kehittävät sekä hänen musiikkitietojaan ja -taitojaan että opettajankoulutuksen näkökulmasta erityisesti hänen valmiuksiaan opettaa monipuolisesti musiikkia.

Opiskelijavalinnat – suoravalinnan edelläkävijät liikunta ja musiikki

Opiskelijoiden suoravalinta musiikkikasvatusta opiskelemaan heti opintojen alusta alkaen on perusteltua monestakin syystä, mm. aineen erityisluonteen vuoksi ja siksi, että ammatissa tarvittavia musiikkiopintoja aloitetaan eri muodoissa jo kouluiässä. Vaikka varsinainen ammatinvalinta tapahtuisikin opettajankoulutukseen hakeutuessa – tai joskus sen aikanakin – musiikinopettajuus edellyttää sangen varhaista ammat-
tiorientaatiota. Tämä antaa toisaalta myös opettajuuden kehittymiselle hyvän pohjan (Hämäläinen 1996). Opinto-oikeus edellyttää nimenomaan valintakokeessa riittäviksi todettuja valmiuksia ja ennen kaikkea soveltuvuutta koulutukseen ja opettajantyöhön.

Kaksivaiheinen valintakoe sisältöineen kertoo samalla koulutuksen sisällöistä ja tavoitteista. Ensimmäisessä vaiheessa arvioidaan musiikillista monipuolisuutta ja toisessa vaiheessa arvioidaan opiskelijan soveltuvuutta ao. koulutukseen – ja opettajaksi.

Soveltuvuus opettajantyöhön on noussut koulutusta kehitettäessä vuosi vuodelta tärkeimmäksi kriteeriksi ja tässä soveltuvuuden arvioinnissa on mukana opiskelijavalintojen asiantuntijana ja kehittäjänä toimiva psykologi.

Ensimmäisen vaiheen ns. pakolliset instrumentit piano, laulu ja kitara kertovat koulutuksen sisällöstä ja monipuolisuudesta, mitä monipuolisuutta hakija voi täydentää vielä valinnaisen instrumentin taidoillaan. Kitaranäyte ei ollut koulutuksen alkuaikoina valintakokeissa pakollinen, mutta sen mukaantulo karsi valintakokeista ns. solistisesti orientoituneet. Valintakokeet nykyisessä muodossaan on osoittautunut ensimmäiseksi karsintavaiheeksi.

Ylioppilastutkinnon vaikutus taustapisteinä on osoittautunut tärkeäksi, joskaan ei opintomenestystä ja opettajantyössä menestymistä määrääväksi. Yksinomaan taitokriteerein valituilla opiskelijoilla on voinut olla kohtuuttomia vaikeuksia mm. opinnäytteiden valmistamisessa. Lukiodiplomilla voi korvata yhden ylioppilastutkintoarvosanan, mikä on osoittautunut toimivaksi käytännöksi teoriapainotteisen ylioppilastutkinnon täydentäjänä.

Valintakokeiden kehittäminen liittyy kiinteästi musiikinopettajuutta, koulutuksen kehittämistä ja työelämävalmiuksia käsittelevään tutkimukseen (mm. Hämäläinen 1996; Kuosa 2000; Ikäheimonen 2001; Lumijärvi 2005) ja palautteeseen, jota kootaan sekä valintakokeisiin osallistujilta määräjain ns. ovensuukyselyinä että valintalautakuntien jäseniltä välittömästi valintakokeiden jälkeen ja myös seuraavan vuoden valintakokeita suunniteltaessa.

Alueellinen vaikuttavuus ja opettajien sijoittuminen

Jyväskylän musiikkikasvatuksen oppiaineesta vuosina 1982–2006 valmistuneiden maisterien sijoittumista selvitettiin keväällä 2007 tehdyllä kyselyllä (Eerola 2007b). Vastaajista yhteensä 85% kertoi olevansa työelämässä: 60% kertoi työskentelevänsä koulussa ja opettavansa mm. musiikkia. 15% vastaajista toimi muun musiikinopetuksen parissa (musiikkiopistot, vapaa sivistystyö ja ammattiin valmentava koulutus). 7% toimi musiikin asiantuntijatehtävissä mm. korkeakoulusektorilla ja musiikkibisneksessä ja vain 3% toimi täysin musiikkialan ulkopuolella. (emt.)

Jyväskylän koulutuksesta valmistuneet näyttäisivät sijoittuvan melko tasaisesti ympäri maan, paitsi aivan pohjoiseen. Työnjako Oulun ja Sibelius-Akatemian koulutuspiSTEiden kanssa tuntuisi siis toimivan, sillä Oulusta valmistuvat hakeutuvat pohjoiseen (Jussi-Pekka 2007) ja sibelius-akatemiaiset jäävät pääkaupunkiseudulle (Karhunen 1998).

Asuinkunnan kokoa tarkasteltaessa voidaan havaita, että noin puolet musiikinopettajina toimivista työskentelee yli 80 000 asukkaan kaupungeissa, mutta lähes neljännes toimii alle 10 000 asukkaan kunnissa. Osa pienten kuntien musiikinopettajista työ-

listyi tekemällä töitä useammassa koulussa ja mahdollisesti myös vapaan sivistystyön puolella. Pienissä kunnissa lasten ja nuorten harrastusmahdollisuudet ovat paljon niukemmat kuin isoissa kaupungeissa ja koulun musiikinopettajalla on merkittävä rooli kunnan kulttuuritoimijana. (Eerola 2007a.)

Monella vastaajalla oli musiikkikasvatuksen lisäksi kelpoisuus myös joko luokanopettajaksi tai soitonopettajaksi. Päällekkäistä ja rinnakkaista koulutusta annettaessa mietityttää, kumpi yhdistelmä kentällä työllistää musiikkikasvattajia paremmin: musiikinopettaja-soitonopettaja vai musiikinopettaja-luokanopettaja? Koulussa musiikinopettajana toimivista noin puolella alumnikyselyyn vastanneista on yksi tutkinto, yliopiston maisteritutkinto pääaineenaan musiikkikasvatus. Luokanopettajakelpoisuuden antavat opinnot oli noin viidesosalla vastaajista. Koulutus suuntaa selkeästi opettajaksi peruskouluun, mikä näkyy tuloksissa myös sitoutumisena opettajantyöhön hieman muita enemmän. Saitonopettajatutkinto oli runsaalla viidesosalla vastaajista ja se lisäsi kiinnostusta ja myös mahdollisuuksia sijoittua musiikinopetustehtäviin koulun ulkopuolelle, musiikkiopistoihin tai vapaan sivistystyön tehtäviin. (Eerola 2007a.)

Jyväskylän yliopistosta valmistuneet musiikkikasvattajat ovat työllistyneet hyvin koulutusta vastaaviin tehtäviin ja mikä ilahduttavinta, laaja-alainen opettajakoulutus on vaikuttanut työllistymiseen ja myös työssä jaksamiseen positiivisesti. Pelko siitä, että musiikkikasvattajat näkevät musiikin kuihtumisen koulun oppiaineena, on tältä osin liioiteltu. Selkeästi suurin osa musiikin aineenopettajakelpoisista opettajista opettaa suurimman osan musiikkia ja muutaman työvuoden jälkeen ongelma ei niinkään ole vähäinen opetustuntimäärä kuin se, miten oppisi rajoittamaan työtään riittävästi.

Musiikinopettajien tarve ja koulutuksen laajeneminen

Opettajankoulutus on yksi Jyväskylän yliopiston painoaloista. Opettajankoulutuksen määrätietoinen kehittäminen on lisännyt yhteistyötä paitsi ns. omalla kampuksella, myös laajemmin Jyväskylän ulkopuolelle. Laaja-alaista opettajankoulutusta kehitetään yhteistyössä myös Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen ja Turun ja Rauman opettajankoulutuslaitosten kanssa. Huoli musiikinopetuksen asemasta peruskoulussa on todellinen, mutta jos jo alaluokille saadaan muodollisesti ja käytännön taidoiltaan ja pedagogiselta asenteeltaan päteviä opettajia, pitkäjänteinen työ peruskoulussa voi vielä olla mahdollista. Tähän viittaa myös palaute työelämään siirtyneiltä entisiltä opiskelijoiltamme (ks. Eerola 2007a).

Musiikkikasvattajien koulutuksen kehittämisessä on tehty lisäksi rohkea avaus kirkkomusiikoiden koulutuksen suuntaan Lapuan hiippakunnan aloitteesta vuonna 2004 (Vapaavuori 2005). Vuoden 2007 valintakokeissa valittiin ensimmäiset Jyväskylän yliopiston musiikkikasvatuksen opiskelijat Sibelius-Akatemian Kuopion yksikön kirkkomusiikkiopintoihin. Opinnoissa hyödynnetään opetussuunnitelmayhteistyötä ja uuden tutkintorakenteen henkilökohtaista opintosuunnitelmaa. Sen sijaan, että

kirkkomuusikon kelpoisuudesta kiinnostuneet musiikkikasvattajat opiskelisivat kaksi erillistä tutkintoa, jo koulutuksen alkuvaiheessa pystytään hyödyntämään kahden eri koulutuspuoleen antamia yhteisiä opintoja. Tavoitteena on kouluttaa kirkon musiikkikasvatustehtäviin ja kirkkomuusikon virkoihin sekä kirkkomusiikin että musiikkikasvatuksen asiantuntijoita. Ympyrä on siis sulkeutunut ja 134 vuoden jälkeen Uno Cygnaeuksen toive on toteutumassa. Seminaarinmäellä soi siis edelleen.

Musiikkikasvatuksen tutkimus

Innovatiiviset koulutusratkaisut ovat kysyneet voimia ja uskallusta niin opettajilta kuin opiskelijoiltakin. Musiikinopettaja toimi aikanaan laulunopettajana, missä korostui kasvatustehtävä. Musiikkioppilaitosverkoston ja musiikkikoulutuksen myötä muusikkous nousi kasvatustehtävän rinnalle – tai jopa sen ohi. Tämän hetken peruskoulussa ja lukiossa tarvitaan monipuolisia ja avarakatseisia musiikkikasvattajia, siis sekä musiikin että kasvatuksen ammattilaisia.

Musiikkikasvatuksen tutkimus niveltyy luontevasti laitoksen tutkimuksen pääalueisiin, joita ovat kognitiivinen musiikintutkimus sekä kulttuurinen ja yhteiskunnallinen tutkimus. Musiikin laitos tarjoaa ajanmukaiset puitteet myös musiikin oppimisen ja havainnoimisen, harrastamisen ja koulutuksen, musiikkiteknologian ja uusien oppimisympäristöjen, monikulttuurisen musiikkikasvatuksen sekä musiikin merkityksen tutkimukselle.

Pedagoginen näkökulma on tärkeä myös koko ainelaitoksen tutkimusta ja toimintaa kehitettäessä. Soveltuvuutta painottava opiskelijavalinta on osoittautunut suoraan opettajankoulutukseen valittaessa toimivaksi myös valintakoetutkimuksen näkökulmasta. Hyvät tulokset valmistuneiden sijoittumisessa ja koulutuksen ja työelämän vastaavuudessa velvoittavat jatkamaan valintatutkimusta edelleen. Uusien ja innovatiivisten koulutusavausten myötä musiikkikasvatuksen tutkimus niin kansallisesti kuin kansainvälisesti on osa laitoksen opettajankoulutustehtävää. Uusien opetussuunnitelmien toteutumiseen ja arviointiin liittyvä tutkimus on ajankohtaista ja mahdollista, koska musiikin laitoksella uuden tutkintorakenteen mukaisen opetussuunnitelman käytössä otettiin vuoden ns. varaslähtö eli uudenlaiset perusopinnot otettiin käyttöön jo vuonna 2004.

Kohti tulevaisuutta

Musiikinopettaja luo koulunsa kulttuurin – toteamus näyttää pitävän paikkansa uuden tuntijaon luomista uhkakuvista huolimatta. Viestit koulutyön keskeltä alumneiltamme ovat kouluttajille tärkeää palautetta uusien opettajien koulutukseen. Monipuolisuus ja pedagoginen sitoutuneisuus ovat ne keskeiset kriteerit, joita yhteisen peruskoulun musiikinopetukselta ja -opettajalta odotetaan. Monipuolisuutta aineenhallinnassa ja

jatkuvaa tietojen ja taitojen päivittämistä odottavat sekä alakoulussa toimivat laaja-alaisen koulutuksen saaneet luokanopettajat ja musiikinopettajat. Monikulttuurisuus ja erityiskasvatus ja musiikkiteknologian pedagoginen hyödyntäminen ovat jo nyt ja varsinkin tulevaisuudessa ne sisältöalueet, joihin odotetaan lisää opiskelumahdollisuuksia niin perus- kuin täydennyskoulutuksessakin. Perustiedot kansallisesta kulttuurista ja tuon perinnön välittämisestä myös tuleville sukupolville tiedostetaan opettajien ja opettajaksi opiskelevien keskuudessa myös hyvin. Valitettavasti puitteet tuon musiikkitiedouden viemiseksi yhä uusille suomalaissukupolville edellyttää samanlaista ymmärtämistä myös koulutuspolitiikan päätöksentekijöiltä.

Jyväskylän yliopistoon ja sen edeltäjiin ensimmäisestä suomenkielisestä opettajaseminaarista Kasvatusopilliseen korkeakouluun on liittynyt ja liittyy edelleen lähes kaikkien eri aineiden opettajankoulutus. Katsaus suomalaisen musiikkikasvatuksen ja opettajankoulutuksen vaiheisiin osoittaa selkeästi sen, että koulutus ja tutkimus ”Hagforsin ja Hannikaisen jalanjäljillä” on ollut, on ja tulee olemaan tärkeä osa suomalaista koulutuspolitiikkaa.

Keskeiset lähteet

- Eerola, P-S. (2007a) Oulun ja Jyväskylän musiikinopettajakoulutuksen kehittämistyön loppuraportti. Jyväskylän yliopisto, Musiikin laitos.
- Eerola, P-S. (2007b) Mitä musiikinopetukselle kuuluu? Selvitys musiikkikasvattajien työtilanteesta ja musiikin asemasta kouluissa. *Musiikki* 37 (3). Helsinki: Suomen Musiikkitieteellinen Seura. 33-63.
- Hämäläinen, K. & Kosonen, E. (2003) Kokemuksia musiikkikasvatuksen suoravalinnoista Jyväskylän yliopistossa. Teoksessa Räihä, P., Kari, J. & Hyvärinen J. (toim.) Rutiinivalinnoista laadukkaisiin valintastrategioihin. Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos Tutkimuksia 77. 205–214.
- Kosonen, E. & Saini, R. (2006) Musiikkikasvatuksen uudet tuulet Jyväskylän yliopistossa. Teoksessa Julkunen, Marja-Liisa (toim.) Tutkimuksia yhtenäistyvistä ja erilaistuvista oppimisen ja koulutuksen poluista. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 98. 241–250.
- Musiikkiyhteistyöryhmän raportti 15.10.2003. Musiikinopetus Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuksessa. Jyväskylän yliopisto.

Muut lähteet

- Fredrikson, M. Musiikkikasvatus Oulun yliopistossa. Tässä teoksessa.
- Jussi-Pekka, S. (2007) Tutkinon suorittaneiden ura- ja työmarkkinaseuranta – v. 2001 valmistuneiden tilanne syksyllä 2006. Kasvatustieteiden tiedekunta. Musiikkikasvatus. Oulun yliopiston ohjaus- ja työelämäpalvelut,

- Oulun yliopisto. Osajulkaisu. Yhteistyössä AKAVA:n kanssa tuotettu valtakunnallinen julkaisu on ladattavissa [www-osoitteesta: http://www.aarresaari.net/pdf/uraraporttiNetti.pdf](http://www.aarresaari.net/pdf/uraraporttiNetti.pdf).
- Karhunen, P. (1998) Musiikkialan korkeakoulutus ja työmarkkinat. Selvitys Sibelius-Akatemiassa opiskelleiden työtilanteesta ja koulutustyytyväisyydestä. Tilastotietoa taiteesta n:o 18. Taiteen keskustoimikunta, Sibelius-Akatemia. Helsinki 1998.
- Mäkinen, T. (1982) Jäähyväisluento musiikin laitoksella 24.5.1982. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitoksen video nro 1.
- Pajamo, R. (1976) Suomen koulujen laulunopetua vuosina 1843–1881. Helsinki: Suomen musiikkitieteellinen seura. Acta musicologica Fennica 7.
- Pajamo, R. (1999) Lehti puusta variseepi : suomalainen koululauluperinne. Helsinki: WSOY.
- Pajamo, R. Laulusta tulee kansakoulun pakollinen oppiaine. Tässä teoksessa.
- Ruismäki, H. (1991) Musiikinopettajien työtyytyväisyys, ammatillinen minäkäsitys ja uranvalinta. Jyväskylä Studies in the Arts 37.
- Tikkanen, R. & Väkevä, L. Musiikkikasvatuksen osasto eilen ja tänään. Tässä teoksessa.

